

Soğuk Savaş Sonrasında Rusya'nın Balkanlar Politikası

İlyas Kamalov*

“Biz Priştine’ye de 1945’te Almanya’ya olduğu gibi ilk girdik.”

(Peter Bonin, “Posledniye Rezervı Mnimoy Velikoy Derjavi”, *Vneşnyaya Politika Rossii: Ot Yeltsina k Putinu*, Kiyev 2002, s. 206.)

Balkanlar coğrafyası yüzyıllar boyunca Rusya'nın dikkatlerini çekmiştir. Balkanların Rusya açısından tarih boyunca arz ettiği önemi bölgeyi kontrol altında tutma, “boğazlara geçiş”, “Slav kardeşleri” Osmanlı hâkimiyetinden kurtarma, bölgedeki Atlantik koalisyonlara karşı koyma çabası şeklinde özetleyebiliriz. Hiç şüphesiz bütün bunların yanında jeostratejik ve kültürel çıkarları da göz önünde bulundurmamak gerekmektedir.

BALKANLARDAKİ SAVAŞLAR VE RUSYA

Balkanların Rusya açısından önemini hâlâ koruduğunu söylemek mümkün. Bununla birlikte SSCB'nin dağılışı kolay atlatamayan ve siyasi krizin yanı sıra uzun süre ekonomik sorunlarla da boğuşan Rusya, Balkanlar'daki eski konumunu yitmiştir. Ancak Rusya, gerek Yugoslavya olaylarına, gerek ise genel olarak Balkanlardaki gelişmelere fazlasıyla önem vermiştir. Bunun

*ASAM, Rusya-Ukrayna Uzmanı, ikamalov@avsam.org

nedeni olarak çok sık Ruslar ile Yugoslavya halkları arasındaki kültürel ve tarihî bağlar ileri sürülmektedir. Ancak Rusya'da buna vurgu yapanlar radikal milliyetçilerdir. Siyasetçilerin politikalarında ise bu husus ön plana çıkmamaktadır. Rusya her ne kadar son yıllarda Sırbistan'a manevi destekte bulunsa da, 1948-53 yılları arasında dünya SSCB'nin Yugoslavya'ya saldıracağı ihtimalini hiç gözden çıkarmamıştır. Stalin ile Tito arasındaki siyasi ve ideolojik görüş farklılıkları iki ülkeyi savaşın eşiğine getirmiştir. İki ülke arasındaki ilişkiler ancak Mikhail Gorbaçov zamanında ısınmış ve her iki taraf da aslında iki kardeş Slav ülkesi olduklarını hatırlamışlardır. Dolayısıyla Rusya'nın siyasi karargâhı ve toplumun büyük kesiminde Yugoslavya'ya olan ilgi, kültürel ve tarihî bağlardan ziyade Yugoslavya senaryosunun önce SSCB'ye, ardından da Rusya'ya taşınması korkusuyla izah edilmektedir.

SSCB, yıkılmaktan kurtulamamıştır. Ancak, Balkanlar'da olduğu gibi SSCB, kanlı olaylara sahne olmamıştır. Bunda SSCB'nin yıkılışından hemen sonra BDT'nin kurulması etkili olmuştur. Nitekim Rus devlet adamları defalarca "BDT, SSCB'nin yıkılışını sancısız atlatma misyonunu başarıyla sonuçlandırmıştır" şeklinde yorumlarda bulunmuşlardır. SSCB için Balkanlar ne kadar önem arz ettiyse, artık Rusya için aynı önemi BDT coğrafyası taşımaya başlamıştır.

Bununla birlikte SSCB'nin yıkılışından sonra Rusya Federasyonunda da bağımsızlık havasının esmeye başlaması ve ardından da Rusya'nın derin bir ekonomik krize girmesi, Rusya'nın da parçalanabilirliği konusunu gündeme getirmiştir. Batı'nın Yugoslavya olaylarına karışmaya başlaması ise Rusya için daha fazla tehlike arz etmeye başlamıştır. 1999'da Kosova olaylarının çıkması, Batı ile Rusya arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur. Yugoslavya konusunda Rusya ile Batı'ya karşı karşıya getiren neden, iki taraf arasındaki etki alanı mücadelesinden ziyade Rusya ile Yugoslavya'nın kaderlerinin benzemesidir. Nitekim Kosova ve Çeçenistan konularının benzerliliği hem Batı'da hem de Rusya'da tartışılmaya başlanmıştır. Rusya, Yugoslavya sorununun ortaya çıkışından itibaren Yugoslavya'nın kendi kaderini kendisinin belirleme hakkı olduğunu ve Batı'nın karışmaması görüşünü savunmuştur. Rusya, Çeçenistan konusunda da aynı tavrı takınmaktadır. Kremlin, Çeçenistan'ın bir iç işleri sorunu olduğunu vurgulamaktadır. Neticede Moskova, Çeçenistan konusunda Batı'nın etkisini sınırlamayı başardıysa, Yugoslavya olaylarında aynı başarıyı elde edememiştir.

Moskova ile Belgrad arasındaki bir başka ortak nokta ise, her ikisinin de zamanında kendi bölgelerinde etkin nüfusa sahip olup, kardeş cumhuriyetler tarafından terk edilen imparatorlukların çekirdeklerini oluşturmalarıdır. Nitekim ne Miloşević rejiminin sona ermesi, ne de Yeltsin'in yerini Putin'in alması, Rusya'nın Balkanlar'daki gelişmelere bakışını değiştirmemiştir. Hatta

Putin çok sık Miloşeviç ile karşılaştırılmaktadır. İkisi de "Batı demokrasi" tipini açıktan reddeden birer devlet başkanı olarak nitelendirilmektedirler.

Ruslar ile Sırlar arasındaki bu benzerliklere ve Rusya ile Yugoslavya'nın yakınlaşmasına rağmen, Rusya'nın Belgrad'a somut desteği olmamıştır. Ancak aşırı milliyetçi Vladimir Jirinovskiy'nin Belgrad'a manevi destek amaçlı turlar düzenlediğini ve Sırlarla birlikte Güney Slavların Türk hâkimiyetinden kurtuluşunu kutladığı bilinmektedir. Bosna'da bulunan Bosna ve Hersek'te NATO İstikrar Gücü (SFOR) içindeki Rus birliklerinin 11 Haziran 1999 tarihinde Priştine'deki havaalanına NATO birliklerinden önce çıkarma yapmaları da ancak sembolik olarak nitelendirilecek bir olaydır. Bununla birlikte bu olay Rusya'da çok ses getirmiştir. Rus medyasının da yardımıyla Ruslar bu olayı NATO'ya karşı elde edilen zafer olarak nitelendirmişlerdir. *Moskovskiy Komsomolets* Gazetesi olayı "NATO'ya ders verildi" şeklinde açıklarken Rus birlikler Kosova'da özel bir karargâha dahi sahip değillerdi. Diğer taraftan Rusya'da özellikle milliyetçi çevrelerde Rusya ile Beyaz Rusya arasındaki kurulması planlanan birliğe Sırbistan'ın da katılabileceği yönünde açıklamalar yapılmaya başlanmıştır. Hâlbuki değil Sırbistan'ın birliğe katılması, Rusya ile Beyaz Rusya söz konusu Birlik Anlaşması çerçevesinde ortak para birimine bile geçmiş değillerdir.

Rusya'nın Sırbistan'ı desteklemesi ayrıca Rusya'nın uluslar arası arenada varlığını göstermek çabalarından da kaynaklanmaktadır. Somut destekte bulunamayan Rusya, Batı'nın Balkanlar'daki gelişmeler de dahil olmak üzere birçok uluslar arası sorunun çözümünde kendisiyle istişare edilmemesinden rahatsız olmakta ve bu bağlamda Batı'nın tersine bir tez savunmaktadır. Örneğin, Nisan 2004 tarihinde BM Güvenlik Konseyinde Kıbrıs konusunda yapılan oylamada Rusya veto hakkını kendisinin fikirlerinin alınmaması nedeniyle kullanmıştır. Balkanlar konusunda da Rusya, kendisi ile istişare edilmesini istemektedir.

GÜNÜMÜZ RUSYASI'NIN BALKANLAR'DAKİ VARLIĞI

Bununla birlikte Rusya, Yugoslavya olaylarında kendi çıkarlarını korumaya çalışırken ve bundan dolayı da bütün dikkatlerini Yugoslavya'ya çevirirken, başta Bulgaristan olmak üzere bölgenin diğer ülkeleri Rusya tarafından ihmal edilmiştir.

Moskova'nın Balkan ülkelerini ihmal etmesinde bir başka neden daha vardı. AB ve NATO'nun genişlemesine karşılık, Rusya Çin ve Hindistan'ın da yer alacağı bir Avrasya Birliği planı üzerinde yoğunlaşmıştır. Özellikle Yevgeniy Primakov'un başbakanlığı zamanında bu hususa önem verilmiştir. Bu durumda Bulgaristan ve bölgenin diğer ülkeleri geri planda kalmışlardır. Putin'in devlet başkanlığı seçilmesiyle, Rusya'nın çok yönlü dış politikası çerçevesinde Balkan ülkeleri ile ilişkilerin yeni boyuta taşınması çalışılmakta-

dır. Ancak Rusya'nın bugünkü Balkanlardaki varlığı ticari ve enerji alanına bağlıdır.

Diğer taraftan Rusya'nın günümüzde Balkanlar politikasını etkileyecek üç önemli faktör mevcuttur. Bunlardan ilki, Balkanlar'da bir başka muhtemel krizin ortaya çıkması. Kosova meselesini buna örnek olarak gösterebiliriz. Putin döneminde tekrar eski gücüne ulaşmaya çalışan Moskova, hiç şüphesiz muhtemel bir krizde kendisine bir pay çıkarmaya çalışacaktır. İkinci faktör ise, Rusya'da iktidar değişikliği ile ilgilidir. Rusya'da iktidar değiştiği takdirde Rusya'nın Balkanlar politikasının da değişme ihtimali mevcuttur. Üçüncü faktör ise, ABD başta olmak üzere Batı'nın Balkanlar politikası ve Rusya'nın bu politikayı algılamasıdır. Aslında ikinci faktör ile üçüncü faktör bir birine bağlıdır. Her iki taraf da birbirlerini tehdit olarak algılamamaya başladıkları zaman sadece Balkanlar'da değil, genel olarak uluslar arası arenada da işbirliği yapabileceklerdir.

Yine Balkan ülkeleri arasında derin farklılıkların olması, Rusya'nın Balkanlar politikasını karmaşık hale getirmekte ve zorlaştırmaktadır. Her ülke, büyük güçlerin birinin arkasına sığınmaya çalışmaktadır. Rusya'nın Balkanlar'da Sırp'ları desteklemesi diğer Balkan ülkelerini korkutmuştur. Yine XIX. yüzyıldan kalan Slavcılık fikri de jeopolitik potansiyelini kaybetmemiştir. Bununla birlikte Bulgaristan ve Makedonya gibi Slav ülkeleri her ne kadar Rusya'yı göz ardı etmeseler de, Batı'ya yönelmiş durumdadırlar. Sırbistan'ın dahi tarihte birçok kez olduğu gibi, pek yakında Avrupa ülkeleriyle ilişkilerini geliştireceği benzetilmektedir. Rusya'nın Balkanlar'da etkili güç haline gelmesi, rekabet alanı geniş olduğundan çok zordur. Slovenya, iki yıldır AB üyesi iken, Hırvatistan da AB üyeliğine çok yakınlaşmış bulunmaktadır. Bosna'da durum karmaşalığı devam etse de, Bosna'nın en yakın ticarî ortakları Hırvatistan, Avusturya, Almanya ve Sırbistan olup, Rusya'ya bu listede yer yoktur. Rusya'nın Balkan ülkeleriyle ilişkilerine bir birinden bağımsız hale bakarsak, Rusya'nın Balkanlar'daki konumunu daha iyi anlarız.

RUSYA-SİRBİSTAN İLİŞKİLERİ

Her ne kadar Moskova Sırbistan temelli Balkan politikasının diğer ülkeleri Rusya'dan soğuttuğunun farkında olsa da, Rusya Balkanlar'da Sırbistan kartını oynamaya devam etmektedir. Batı tarafından baskıyı hissedenden Sırbistan ise Batı'nın "kara liste"ye aldığı diğer ülkeler gibi teselliyi Rusya'da bulmaktadır. 14 Kasım 2005 tarihinde Sırbistan Devlet Başkanı Boris Tadiç Moskova'yı ziyaret etmiştir. Tadiç, Karadağ ile ayrılma konusundaki referandum ve Kosova sorununda Moskova'nın desteğini almak istemiştir. Tadiç, kendilerini ilgilendiren sorunların çözümünde Batı'nın onların görüşlerine kulak asmadığından da şikâyetçi olmuştur. Karadağ'ın ayrılışına ve Kosova'nın bağımsızlık kazanmasına karşı çıkan Sırbistan, bu konuda Moskova'nın deste-

ğini istese de, Moskova, genel olarak AB'nin bölge ile ilgili planlarına olumlu bakmaktadır. Tadiç'in ziyareti sırasında Rus Ortodoks Kilisesi'nin Patriği II. Aleksiy ile de görüşmesi, Sırp lar ile Rusların etnik ve dinî yakınlıklarını gösterme amacını taşıdığı söylenebilir. Ancak Rusya, BDT coğrafyası için Batı ile arasını gerginleştirmeyi göze alsada, aynı şeyi Balkanlar için söylemek güçtür. Rusya bu konuda daha uzlaşmacı bir tavır takınmaya, hatta arabulucu rolünü üstlenmeye çalışacaktır. Rusya'nın bundan sonra da Sırbistan'a ancak manevi destekte bulunarak Sırbistan kartını çeşitli konularda Batı ile pazarlık süreçlerinde kullanmaya çalışacağı yönünde fikir yürütmek mümkündür.

KOSOVA'NIN STATÜSÜ İLE İLGİLİ RUSYA'NIN TUTUMU

Son günlerde Balkanlar'da dikkatler Kosova ile Karadağ'a odaklanmış durumdadır. Hiç şüphesiz Rusya da buradaki gelişmeleri yakından takip etmektedir. Gerek Rus basınında, gerek ise Türk basınında Rusya'nın Kosova'nın bağımsızlığını desteklediğine ve bu uygulamayı da Gürcistan'daki ayrılıkçı bölgeler olan Güney Osetya ile Abhazya ve Moldova'daki Dniyester bölgeleri için uygulamak istediğine dair haberler çıkmıştır. Bununla birlikte Rusya, her ne kadar Kosova sorununda BM Güvenlik Konseyi'nde veto hakkını kullanmasa da Sırbistan'ın toprak bütünlüğünü desteklemektedir. Nitekim 2003 yılında Rusya'nın Balkanlar'da Sınır Değişmezliği ile ilgili bir uluslar arası konferansın düzenlenmesi girişimlerini de bu bağlamda ele almak mümkündür. Konferansta çıkan sonucu daha sonra BM'e götürmek isteyen Rusya'nın bu girişimi bir netice vermemiştir.

Diğer taraftan Moskova, Kosova senaryosunun Kafkaslar veya Dniyester'de uygulandığı takdirde Çeçenistan, Dağıstan ve Tataristan için de uygulanabileceğini unutmamaktadır. Nitekim daha önce de Rus parlamentosu "Rusya Federasyonu'na yeni bölgelerin katılımı" ile ilgili Anayasa maddesinde değişikliğe gidilmesi konusunu görüşmüştür. Rodina Bloku'nun inisiyatifi ile ortaya atılan bu öneriye göre, bir bölgenin RF'ye katılması için herhangi bir uluslararası antlaşma imzalamadan bölge halkının böyle bir talepte bulunması yeterli olacaktır. Rodina Bloku'nun temsilcilerinin yaptığı teklif, aslında açıkça Güney Osetya, Abhazya ve Dniyester Yanı gibi bölgelerin Rusya'ya ilhakının kolaylaştırılması için ortaya atılmıştır. Parlatmentonun bu taslağı reddederek doğru karar aldığı söylemek mümkündür. Zira Rodina Bloku'nun önerisi kabul edildiği ve Rusya sınırları içinde yer alan herhangi bir bölge başka bir ülkeye katıldığını açıkladığı takdirde, Rusya'nın buna itiraz etmek için hukuki gerekçeleri kalmayacaktır. Kosova meselesini ileri sürerek diğer cumhuriyetlerin de aynı talepte bulunmaları ve Rusya'nın bu süreçleri desteklemesini de yukarıda verdiğimiz örnek ile karşılaştırarak Moskova'nın kendi çıkarları için Kosova'nın bağımsızlığını desteklediğini söylememiz imkânsızdır. Ayrıca, yukarıda adı geçen cumhuriyetler Kosova

örneğinde ya da farklı bir şekilde bağımsızlıklarını kazandıkları halde, Rusya'nın Gürcistan ve Moldova karşısında önemli kozlarını elinden çıkaracağını da unutmamak gerekmektedir.

Rusya'nın Kosova konusunda Batı için fazla sorun çıkarmayacağını, ancak kendisinin görüşünün alınmasını isteyeceğini ve Rusya'nın görüşlerinin de dikkate alınarak hareket edildiği takdirde Rusya ile Batı'nın Kosova konusu da dahil olmak üzere Balkanlar'da işbirliği içerisinde olacaklarını söyleyebiliriz. Zira Rusya Balkanlar yüzünden Batı ile ilişkilerini daha fazla gerginleştirmek için bir sebep görmemektedir.

RUSYA-KARADAĞ İLİŞKİLERİ

Karadağ'ın bağımsızlığı ile Yugoslavya'nın dağılışı süreci sona ermiştir. Karadağ'ın bağımsızlığı, Rusya ile ilişkileri etkilememiştir. Nitekim Karadağ'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkeler arasında Rusya da yer almıştır. Rusya, Karadağ'a gerek bağımsızlık öncesi, gerek ise sonrasında büyük yatırımlarda bulunmaktadır. Bu yatırımların seviyesi iki milyar Doları geçmiştir. 2005 yılında Karadağ'ı 40 bin Rus turisti ziyaret etmişken, 2006 yılında bu sayının iki kat artması beklenmektedir. Karadağ, sadece AB ülkelerine değil, Rusya'ya da vize uygulamasını kaldırmıştır. Karadağ Başbakanı Milo Jukanoviç'in Karadağ'ın bağımsızlığını kazandıktan üç ay sonra Rusya'yı ziyaret etmesi ise Karadağ'ın Rusya'ya verdiği önemi göstermektedir. Nitekim Putin ile Jukanoviç arasındaki görüşme sırasında taraflar iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmeye yönelik bir plan tasarıları hazırlamışlardır. Tarafların önündeki ilk hedef ise 2005 yılında 28.6 milyon Dolar seviyesine ulaşan ticaret hacmini önümüzdeki yıllarda artırmaktır.

RUSYA-ARNAVUTLUK İLİŞKİLERİ

Rusya'nın Sırbistan ile sıkı ilişkiler içerisinde olması ve Balkanlar Savaşı sırasında Sırbistan'ı desteklemesi Arnavutluk ile ilişkilerin gelişmesini engellemiştir. Diğer taraftan Arnavutluk arasında "Büyük Arnavutluk" fikrinin eskiden olduğu gibi hâlâ popüler olduğunu söylemek mümkün. Bu fikir, Arnavutluk, Kosova, Makedonya ve diğer ülkelerde yaşayan Arnavutların birleşmesini öngörmekte. Moskova'nın bu plana sıcak baktığını söylemek mümkün değil. Söz konusu iki faktör, Rusya ile Arnavutluk arasındaki ticari ilişkilerin gelişmesini de olumsuz etkilemektedir. Nitekim 2005 yılında Rusya ile Arnavutluk arasındaki ticaret hacmi 105 milyon Dolar seviyesinde olmuştur. Rusya Federasyonu Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Yevgeniy Primakov'un 13 Nisan 2006 tarihinde Arnavutluk'u ziyaret ettiği sırada taraflar hükümetler arası komisyonun yeniden faaliyete geçmesi konusunda anlaşmaya varmışlardır. Nitekim Rusya ve Arnavutluk, bu komisyonun faaliyetlerinin iki

ülke arasındaki ticari ilişkilerin gelişmesini hızlandıracağına dair büyük umutlar bağlamaktadırlar.

RUSYA-BOSNA İLİŞKİLERİ

Bosna'daki savaş sırasında Rusya'nın barışa yönelik çabaları bir sonuç vermemiştir. Ağustos 1995'de Boris Yeltsin, Moskova'ya S. Miloşeviç ile F. Tuşman'ı davet etmiştir. Ancak Müslümanların lideri A. İzetbegoviç'i davet etmeyerek diplomatik hata yapmıştır. Neticede Moskova'ya sadece Miloşeviç gelmiş ve görüşmeler iptal edilmiştir. Daha sonra Moskova ileri gelen Batı ülkeleri ve Bosna'daki üç etnik grubun temsilcilerinin katılacağı 5+3 Formülü çerçevesinde görüşmelerin yapılmasını teklif etmiştir. Ancak bu teklif geç kalmış bir teklif olmakla birlikte, Bosna'daki savaşın durdurulmasına katkıda bulunmamıştır. NATO güçlerinin Sırbistan karargâhlarını bombardımana tutması ile ilgili Rusya'nın sert açıklamaları da istenilen sonucu vermemiştir. Artık Balkanlar'daki sorunların çözüm ipleri Washington'un elinde idi. Böylece belki de ilk kez Balkanlar'da Rusya'nın "anahtar rol" oynamadığı fikri de netlik kazanmıştı. Rus diplomasisi karşı koyacak kozlardan mahrum olduğu gibi, Balkanlara yönelik bir politika ve hareket planına da sahip değildi.

BM çerçevesinde bölgedeki Rus barışçıl güçlerin katkısı ise daha fazla olmuştur. Bosna topraklarında toplam 300 bin Rus askeri görev almış ve ülkede istikrarın sağlanmasında önemli rol oynamıştır. Çok sayıda etnik çatışmayı engelleyen Rus barışçıl güçlerinin görevleri 2002 yılının Nisan ayında sona ermiştir. 2003 yılının Eylül ayında dönemin Rusya Dışişleri Bakanı İgor İvanov, Bosna'ya ziyarette bulunmuştur. İvanov bu ziyareti sırasında Putin'in "Rusya bölgedeki gelişmeleri yakından takip etmekte ve Bosna'da istikrarın sağlanması için ülke içindeki bütün siyasî güçlerle görüşmeye hazır" şeklindeki sözlerini tekrarlamıştır.

Diğer taraftan her ne kadar Bosna, 1992-95 yılları arasında Rusya'dan aldığı gazın 105 milyon Dolar tutarındaki borcunu hala ödemesi de, Rusya bugüne kadar Bosna'ya ihraç ettiği gazı kesmemiştir. Ancak, Ukrayna ile Ocak 2006'da yaşadığı enerji krizinden sonra Rus enerji devi Gazprom, "borçlu ülkelere" karşı daha sert politika izlemeye başlamıştır. Nitekim, Gazprom yetkilileri, Bosna'nın borçlarını ödeme yönünde adım atmadığı takdirde gazın kesileceğini bildirmişlerdir. Bosna diğer Balkan ülkeleri gibi Rus gazına bağlıdır. Ayrıca, Balkan ülkelerinin Rus enerji kaynaklarına her geçen gün daha fazla bağlandıklarını da belirtmekte fayda vardır.

Rusya'dan Gaz İthal Eden Balkan Ülkeleri, Bağımlılık Oranları
(2004 İstatistikleri)

Ülke	Rusya'dan ithal edilen gaz miktarı, (milyar metre küp)	Rus Gazının Toplam Kullanımdaki Payı, %	Rus Gazının İhracattaki Payı, %
Sırbistan-Karadağ	2.3	100.0	100.0
Bulgaristan	3.1	99.6	100.0
Romanya	4.1	21.8	69.5
Hırvatistan	0.4	?	36.4
Slovenya	0.2	?	18.2
Bosna	0.3	100.0	100.0
Makedonya	0.1	?	?

Rusya'dan Petrol İthal Eden Balkan Ülkeleri, Bağımlılık Oranları
(2004 İstatistikleri)

Ülke	Rusya'dan ithal edilen petrol miktarı, (bin ton)	Rus Petrolünün Toplam Kullanımdaki Payı, %	Rus Petrolünün İhracattaki Payı, %
Bulgaristan	2411	46.1	46.2
Hırvatistan	2116	43.8	54.3
Romanya	3997	29.8	62.8
Sırbistan	423	16.1	22.6

RUSYA-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ

Varşova Paketi'nin yıkılışından sonra Bulgaristan'ın dış politikada önceliği NATO ve AB üyeliğine tanınması, Rusya ile Bulgaristan arasında ekonomik ilişkilerin dahi gelişmesini engellemiştir.

Balkanlar'daki savaş sırasında Bulgaristan, topraklarını ABD ve NATO birliklerine açmıştır. Buna paralel olarak Balkanlara barış gücü gönderme kararı alan Rusya'ya hava sahasını dahi kapatmıştır. 1989'da SSCB ile Bulga-

ristan arasındaki ticaret hacmi 15 milyar Dolar iken, 2005'te bu rakam 3 milyar Dolar idi. Hâlbuki iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesi için alt yapı müsaittir. Zira, Doğu Avrupa ülkeleri arasında Sovyet ekonomisine en fazla entegre ülke Bulgaristan idi.

Dönemin Bulgaristan Devlet Başkanı P. Stoyanov, 1998'de Moskova'ya yaptığı ziyaret sırasında iki ülke arasında siyasî sorunların kalmadığını belirtmiştir. Ancak, çok geçmeden Başbakan İ. Kostov, Bulgaristan'ın Rusya'dan uzaklaşmasının normal bir süreç olarak nitelendirmiştir. 2001 yılında eski Çar II. Simeon başkanlığındaki "II. Simeon'un Milli Hareketi" adlı Parti parlamento seçimlerini kazanmıştır. II. Simeon dış politikada önceliği AB, ABD ve NATO'ya tanısa da, Rusya ve diğer eski Doğu Avrupa ülkeleriyle ticarî ve ekonomik ilişkileri eski seviyeye getireceğine dair söz vermiştir. Nitekim, II. Simeon'un 2002 Moskova ziyaretiyle ilişkilerde yeni perspektifler açılmıştır. Taraflar ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi konusunda anlaşmaya vardıkları gibi, SSCB'den Rusya'ya kalan Bulgaristan'a olan borç sorunu da çözülmüştür. Yine bu ziyaret sırasında Rusya'nın Bulgar askerî teknolojisini ve sanayi müesseselerini yenilemeye yardım edeceğine ve Bulgaristan'ın Rus enerji kaynaklarını almaya başlayacağına dair anlaşmalar yapılmıştır.

2003 yılında V. Putin, Bulgaristan'ı ziyaret etmiş ve Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını elde etmesinin 125. yıl kutlamalarına katılmıştır. Putin, tarihi muharebe yerleri ve Rus askerleri anıtını ziyaret etmiştir. İki ülkenin ABD'nin Irak'a müdahale konusu da dahil olmak üzere birçok uluslararası soruna bakış açıları farklı olsa da son zamanlarda gelişmeye başlayan ticarî ve ekonomik ilişkiler iki Slav ülkesini her geçen gün birbirine yakınlıktır. Burgaz-Dedeağaç boru hattı anlaşması ise iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesi açısından önemli bir projedir.

4 Eylül 2006 tarihinde Yunanistan'ı ziyaret eden Vladimir Putin Yunanistan Başbakanı Kostas Karamanlis ve Bulgaristan Devlet Başkanı Georgi Purvanov ile görüşmüştür. Üçlü görüşmenin ana gündemini ise Burgaz-Dedeağaç boru hattı teşkil etmiştir. Nisan 2005 tarihinde Rusya, Yunanistan ve Bulgaristan Transbalkan boru hattının inşası konusunda anlaşma imzalamışlardır. Uzunluğu 280 kilometre olan bu boru hattı yılda 35 milyon ton Rus petrolünü Akdeniz'e ulaştıracaktır. Projenin değeri ise 738 milyon Dolar'dır. Proje ilk olarak 1994 yılında Rus ve Yunan petrol şirketleri tarafından ortaya atılmış, ancak taraflar arasındaki anlaşmazlık yüzünden bir türlü harekete geçilmemiştir. Üç ülke arasındaki tartışma konularının başında boru hattının inşaatını kimin üstleneceği, terminaleri kimin işleteceği bulunuyordu. Ancak özellikle boğazlardaki tanker trafiğinin petrol şirketlerine yılda bir milyar Dolara mâl olacak kadar sıkışmasının, Burgaz-Dedeağaç boru hattı projesinin önemini artırmıştır. Rusya Enerji Bakanı Viktor Hristenko, Yunan

gazetesi *Eleftherotypia*'ya yaptığı açıklamalarda, "Tüm Karadeniz havzası boğazların artan tanker trafiğini kaldıramaması nedeniyle büyük sıkıntı yaşıyor" demiştir. Petrolün varil fiyatının 70 dolar seviyesinin üzerine çıkmasının Burgaz-Dedeağaç boru hattı projesinin çekiciliğini artırdığını söyleyen Hristenko, artan fiyatlar sayesinde bu projenin hayata geçmesinin de kolaylaştığını söylemiştir. Söz konusu boru hattı hayata geçince bir taraftan Boğazlar'daki trafiği azaltırken, diğer taraftan da ileride Türkiye için sorun yaratabilir. Zira, Rusya ve Hazar devletlerinin Asya ve Avrupa'ya yeni yollar bulması halinde Türkiye boru hatlarını dolduracak petrolü bulmak için sıkıntı yaşayabilir.

Burgaz-Dedeağaç boru hattı Balkanları enerji açısından daha fazla Rusya'ya bağlayacaktır. Nitekim günümüzde Arnavutluk hariç, Balkan ülkelerinin hepsinin Rusya ile doğal gaz bağlantıları mevcuttur. Rus doğal gazı Balkanlara iki rota üzerinden ulaşmaktadır. Bunlardan ilki, Rusya'yı Macaristan ile bağlayan botu hattıdır. Buradan Rus gazı eski Yugoslavya ülkelerine ulaşmaktadır. İkinci rota ise, Rusya'dan Ukrayna, Moldova, Romanya ve Bulgaristan'a, oradan ise Türkiye, Makedonya ve Yunanistan'a uzanmaktadır.

RUSYA-HIRVATİSTAN İLİŞKİLERİ

Bağımsız Hırvatistan'ın dış politikasının ana temelleri ilk devlet başkanı F. Tuđman tarafından ortaya atılmış ve Batı ile entegrasyonu öngörmüştür. Bununla birlikte daha 90'lı yılların ikinci yarısında Hırvatistan, Rusya ile ilişkileri canlandırmaya hazır olduğunu açıklamıştır. 1998 yılının Aralık ayında F. Tuđman ilk kez Rusya'yı ziyaret etmiş ve dönemin Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin ile görüşmüştür. Bu görüşme sırasında taraflar askerî teknoloji, ticaret, uyuşturucu trafiği ve terörizm ile mücadele başta olmak üzere 9 ayrı belge imzalamışlardır. Tuđman'ın ölümünden sonra ise Rusya ile Hırvatistan arasındaki ilişkiler daha da hızlı gelişmeye başlamıştır. Hırvatistan Devlet Başkanı Mesiç'in Nisan 2002 tarihindeki Rusya ziyareti sırasında daha çok ilişkilerdeki perspektifler üzerinde durulmuştur. Mesiç, Rusya'nın Hırvatistan'ın en önemli beş ticari partneri arasında yer aldığını ve 1 milyar Dolar seviyesindeki ticari hacmin önümüzdeki yıllarda artırmak istediklerini belirtmiştir.

Rusya'nın Balkan Ülkeleri İle Ticaret Hacmi (2005)

Arnavutluk	105 milyon
Bosna	55 milyon
Bulgaristan	3 milyar
Hırvatistan	1 milyar

Rusya'nın Balkanlar Politikası

Karadağ	28.6 milyon
Makedonya	500 milyon
Romanya	3.5 milyar
Sırbistan	2 milyar
Slovenya	1 milyar

Balkan Ülkelerinin Rusya ve AB'ye Yaptıkları İhracatın % (2005)

	Rusya	AB
Arnavutluk	0.3	84.1
Bosna	0.3	58
Bulgaristan	1.9	55.3
Hırvatistan	1.3	62
Makedonya	1.5	52.7
Romanya	0.6	68.4
Sırbistan	5.9	50.1
Slovenya	3.8	67

Balkan Ülkelerinin Rusya ve AB'den Yaptıkları İthalatın %, (2005)

	Rusya	AB
Arnavutluk	2.3	70.4
Bosna	1.2	58.2
Bulgaristan	9.9	56.8
Hırvatistan	9.0	65.2
Makedonya	0.6	57.9
Romanya	6.8	68.4
Sırbistan	15.2	51.2
Slovenya	1.7	79.5

RUSYA-MAKEDONYA İLİŞKİLERİ

Makedonya da diğer eski Yugoslavya cumhuriyetleri gibi dış politikada önceliği AB ve NATO'ya tanımıştır. Ancak Makedonya, baştan beri Rusya ile ilişkilerin geliştirilmesine önem vermiştir. Mayıs 1997'den sonra Moskova, Makedonya'da BM çerçevesinde bulunan Rus barışçıl güçleri geri çekmek istemiştir. Ancak, dönemin Makedonya Devlet Başkanı Gligorov'un ricası üzerine Rus askerlerinin görev süreleri uzatılmıştır. İki ülke arasında ticari ilişkiler de her geçen gün daha fazla gelişmektedir. 2005 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi 0.5 milyar Dolar seviyesine ulaşmıştır. Rus enerji kaynakları ile askeri teknolojileri, Makedonya'nın bu alanlardaki ihtiyacını karşılamaktadır.

RUSYA-ROMANYA İLİŞKİLERİ

Romanya'nın, Avrupa'nın en fakir ve gelişmemiş ülkeleri arasında yer almasında komşu ülkeleri ile genellikle ticari ve ekonomik ilişkilerin kesilmesinin önemli payı vardır. Komünist rejimin yıkılmasıyla birlikte Romanya bölgede "fakir ak-raba" konumuna düşmüş ve Avrupa'daki yerini aramaya başlamıştır. Romanya'nın Rusya ile ilişkileri ise Romanya'nın Moldova ile yakından ilgilenmesinin gölgesinde kalmaktadır. Ukrayna'daki renkli devrim sırasında Polonya'nın Ukrayna'ya gösterdiği desteği, Romanya Moldova'ya göstermekte ve bu ülkede kendi etkisini artırma çabasında bulunmaktadır. Romanya Devlet Başkanı Traian Besesku, soydaş Moldova ile birleşerek, birlikte AB üyesi olmak istediklerini birçok kez dile getirmiştir. Bu tür açıklamalara Rusya'nın yanı sıra Moldova Devlet Başkanı Voronin da sert cevaplar verse de Başkent Kişinöv'de "Romanya ile Birleşme Yoluyla AB Entegrasyonu" adı ile bir sivil toplum örgütü kurulmuştur. Moldova'nın bağımsızlık kazandığı 1991'den beri benzer açıklamalar yapılmasına ve bu tür komiteler kurulmasına rağmen aslında Moldova'nın Romanya ile birleşebileceği ihtimaline ciddi bakılmamakta. Ancak, bu tür faaliyetler Moldovalı, Romen ve Rusların yaşadığı ülkenin siyasi anlamda bölünmesine neden olabileceği gibi, Romanya'nın Rusya ile ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir.

1990-94 yılları arasında Romanya ile Rusya arasındaki ticari hacim dört kat azalmıştır. SSCB ile Romanya arasındaki ticari hacim 5 milyar Dolar iken, 90'lı yılların sonunda bu rakam 1 milyar Dolar seviyesine inmiştir. 1990'lı yıllarda Rusya ile Romanya arasındaki ilişkilerin düzelmesini engelleyen hususlardan biri de İ. İliesku'nun Rusya karşıtı açıklamaları olmuştur. 1999'da İliesku, Rusya'ya Balkanlar'daki en büyük tehlike olarak nitelendirmiştir. Bununla birlikte İliesku, ikinci başkanlık döneminde Rusya'ya karşı daha ılımlı politika izlemiştir. Nitekim 2000 yılında taraflar Rusya'nın Romanya'ya olan ve SSCB'den kalan 21.7 milyar Dolar borcu karşısında Rusya'nın Romanya'daki Deva şehrindeki elektrik santralini yenilemesi konusunda anlaşmışlardır.

SSCB'den Rusya'ya Balkan Ülkelerine Kalan Borçlar

	Milyon Dolar
Bosna	125
Bulgaristan	100
Hırvatistan	185.7
Makedonya	60.4
Romanya	21.7
Sırbistan	306
Slovenya	129

Yine 2001 yılında Romanya, Rus şirketlerini bazı sanayi şirketlerinin özelleştirilmesi sürecine davet etmiştir. Söz konusu gelişmeler iki ülke arasındaki ticari ilişkileri de olumlu etkilemiştir. Nitekim 2005 yılında Rusya ile Romanya arasındaki ticaret hacmi 3.5 milyar Dolar seviyesine çıkmıştır.

Romanya'nın gerek Moldova ile yakından ilgilenmesine, gerek ise Rusya ile Romanya arasında Romanya'nın 1916-1917 yıllarında Rusya'ya saklanması için verdiği altın rezervlerinin iadesi konusunun hâlâ çözülememiş olmasına rağmen, Rusya ile Romanya arasındaki ilişkiler en azından ekonomik alanda her geçen gün gelişmektedir.

RUSYA-SLOVENYA İLİŞKİLERİ

Slovenya, 2003 yılından itibaren AB üyesi olsa da tarihî geçmişi ve Yugoslavya'nın varislerinden biri olması, üzerindeki Balkan kimliğini kaldırmayacaktır. Slovenya da bağımsızlığını kazanmasından itibaren aynen diğer ülkeler gibi Batı ile entegrasyon sürecini başlatsa da, bu süreç Rusya ile ilişkileri olumsuz etkilememiştir. Diplomatik ilişkilerin bunda önemli rol oynadığını söylemek mümkün. 2001 yılında Putin Slovenya Başbakanı Y. Drnovšek ile üç kez görüşmüştür. Yine aynı sene Putin-Bush görüşmesi de Slovenya'nın başkenti Lübnana'da gerçekleşmiştir.

2005 yılında Rusya ile Slovenya arasındaki ticaret hacmi bir milyar Dolar seviyesine yaklaşmıştır. Ekonomik alandaki işbirliği özellikle eczacılık ve inşaat alanlarında gelişmektedir. Sadece Moskova'da 40'dan fazla Slovenya şirketi faaliyet göstermektedir. Moskova ise Slovenya ile ayrı bir anlaşma çerçevesinde ticari ilişkiler içerisinde bulunmaktadır. 2001 yılında Slovenya ile Moskova arasında ticaret hacmi 25 milyon Dolar seviyesinde olmuştur. 2002-2003 yıllarında da taraflar yoğun diplomatik ilişkileri sürdürmüşlerdir. Bununla birlikte Slovenya Başbakanı Y. Drnovšek'in "iki ülke arasında çözülmemiş sorun yoktur. Geçmiş, bugünkü ilişkilere gölge düşürmemekte.

Ancak, günümüzdeki ilişkiler, potansiyelin çok altındadır” şeklindeki açıklamasına katılmamak mümkün değil.

RUSYA'NIN BALKANLAR POLİTİKASININ GELECEĞİ

Görüldüğü gibi, Rusya Balkanlar'da eski konumunu kaybetmiştir. Ancak, Moskova'nın Balkanlara verdiği önem azalmamıştır. Kremlin, “Rusya, Balkanlardan çekildi” diyenleri haksız çıkartmak için artık yeni bir politika izlemektedir. Bu politika da ekonomik ve ticari ilişkilere dayanmaktadır. Nitekim, daha 2003 yılında dönemin Rusya Dışişleri Bakanı İgor İvanov, “Rusya'nın Balkanları terk etme niyeti yoktur. Tam tersine Rusya buradaki varlığını artırmaya çalışacaktır. Ancak Rusya'nın varlığı bambaşka temellere dayanacaktır. Bu temeller ise Rusya ile Balkan ülkelerinin siyasi, ekonomik, teknoloji, kültürel alanlarında işbirliğini öngörmektedir” demiştir.

Balkan ülkeleri de her ne kadar dış politikada öncelliği Batı ile entegrasyona tanısalar da özellikle son zamanlarda Rusya ile ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesini istemektedirler. Dolayısıyla Balkan ülkelerinin ya Batı ya Rusya seçimini yapmadıklarını söylemek mümkündür. Balkan ülkelerindeki gerek iktidar arasında gerek ise halk arasında Komünizm'e sempati ile bakanların sayısı hala küçümsenmeyecek seviyededir. Bu çevrelerin Rusya ile işbirliğinden yana olduklarını da tahmin etmek mümkün. Bu husus Moskova ile ilişkilerin gelişmesinde de hala etkili olabilir.

Peki, ikili ilişkilerden başka Rusya'nın bölgedeki etkisini artırması için ne tür bir politika izlemesi gerekiyor? En başta Moskova, Balkan milliyetçileri arasında arabulucu rolünü üstlenebilir. Rusya'nın Balkan ülkelerinin bir kısmıyla aynı dine (Ortodoksluk), aynı alfabeyle (Kiril) sahip olması bunda yardımcı olacaktır. Diğer taraftan Moskova, Batı ile Balkanlar arasında da bir köprü vazifesi rolünü üstlenebilir. Ayrıca Moskova artık Batı'ya rakip değil de bir partner olarak kabul ederek ortak bir politika izleyebilirler.

KAYNAKÇA

- Bonin, P., “Posledniye Rezervy Mnimoy Velikoy Derjavi”, *Vneşnyaya Politika Rossii: Ot Yeltsina k Putinu*, Kiyev 2002.
- Donaldson R. H. - Noguee, J. L., *The Foreign Policy Of Russia*, New York 2002.
- Galitskih, O., “Balkanskaya Premyers”, *Rossiyskaya Gazeta*, 29 Ağustos 2006.
- Gusykova, E. Y. *Uregulirovaniye na Balkanah*, Moskova 1998.

- Gusykova, E. Y., *Voorujennıye Konfliktı Na Territoriyi Bıvşey Yugoslaviyi*, Moskova 1998.
- Gusykova, E. Y., *İstoriya Rossiyskoğo Krizisa (1990-2000)*, Moskova 2001.
- Kamalov, İ., *KGB'den Devlet Başkanlığına: Putin'in Rusya'sı*, Kakniüs Yayınları, İstanbul 2004.
- Kamalov, İ., "Rusya Federasyonu'nun Sınır Sorunları", *Stratejik Analiz*, S. 69, Ocak 2006, ss. 85-92.
- Kraşakov, A., "Rossiya Perekrayivayet Ekonomiçeskuyu Kartu Mira", *Nezavisimaya Gazeta*, 18 Aralık 2005.
- Martinova, M. Y., *Balkanskiy Krizis: Narodı i Politika*, Moskova 1998.
- Morozov, Y. V., *Balkanı Segodnya i Zavtra: Voyenno-Politiçeskiye Aspektı Mirotvorçestva*, Moskova 2001.
- Romanenko, S., *Yugoslaviya: Krizis, Raspad, Voyna. Obrazovaniye Nezavisimih Gossudarstv*, Moskova 2000.
- Romanenko, S., "Sovetskiy Soyuz I Rossiya Glazami Yugoslavskih Bratyev", *Apologiya*, S. 2, Nisan 2005.
- Serebryannkov, V. V., "Kosovskaya i Çeçenskaya Voynı v Massovom Soznaniyi Rossiyi I Zapada", *Sotsiologikiçeskiye İssledovaniya*, IX, Moskova 2000, ss. 66-71.
- Sısoyev, G., "Çernogoriya Vibirayet Gosudarstvo", *Komersant*, 21 Mayıs 2006.
- Şanin, A. N., *Obşestvenniye İzmeneniya v Vostoçnoyevropeyskih Stranah*, Moskova 1993.
- Türbedar, E., "Balkanlar ve Enerji", *Avrasya Dosyası*, Enerji Özel, Cilt 9, S. 1, Bahar 2003, ss. 223-224.
- Valeva, T., "Ne Samıye Luçşıye Godı", *Russkiye Predprinimatelı*, S. 10-11, Aralık 2002.
- Zabolotniy, V. M., *Noveşaya İstoriya Stran Yevropı i Severnoy Ameriki*, Moskova 2004.